

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ

УДК 719

Апостолова-Сосса Л. О.,

к.т.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ПАНОРАМ МІСТ

Анотація: розглянуті питання збереження історичних панорам як компонента міського культурного ландшафту. Відзначено необхідність зміни підходів до охорони панорам. Запропоновано ввести в пам'яткоохоронне законодавче поле панораму як об'єкт культурної спадщини.

Ключові слова: історична панорама міста, культурний ландшафт, збереження культурної спадщини.

Охорона культурних ландшафтів є одним з найбільш актуальних питань в сучасній сфері збереження культурної спадщини. Необхідність запровадження територіального або середовищного підходу до збереження цінних об'єктів культурної спадщини постало ще в середині ХХ ст., починаючи від Рекомендації ЮНЕСКО щодо охорони краси та характеру ландшафтів і місць 1962 р. [1], якою було зазначено важливість охорони не лише природних ландшафтних утворень, а і тих, які сформовані завдяки людській діяльності. Завдяки увазі міжнародної спільноти і появі інших міжнародних документів, таких як Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, Провідні настанови ЮНЕСКО щодо втілення у життя Конвенції про всесвітню спадщину, Флорентійська хартія, Вашингтонська хартія [3], Принципи Валетти [4], Декларація про збереження історичних міських ландшафтів, Віденський меморандумі «Всесвітня спадщина та сучасна архітектура – управління історичним міським ландшафтом», Ксіанська декларації про збереження оточення споруд спадщини, визначних місць та територій (2005), Хартія про інтерпретацію та презентацію визначних місць культурної спадщини, Європейська Ландшафтна ці підходи були закріплені, розвинені і імплементовані.

В Україні цьому питанню приділялось багато уваги в працях дослідників В. Вечерського [7], Є. Водзинського [11], Б. Колоска, І. Касяненка [5],

А. Звіряки [10] тощо. Завдяки цьому питання необхідності охорони ландшафтів знайшли своє відображення в українському законодавстві. Завдяки появі у вітчизняному законодавстві таких об'єктів культурної спадщини як пам'ятки ландшафту [8].

Слід зазначити, що серед всіх типів найбільш вразливими є міські культурні ландшафти, як такі, що частіше за інших потерпають від містобудівних перетворень [1].

Одними з головних містобудівних компонентів міського культурного ландшафту, що визначають індивідуальний вигляд міста, наряду з особливостями архітектурно-просторової композиції, видатними архітектурними комплексами, ансамблями, є особливості архітектурно-просторової композиції, обумовлені природним ландшафтом міста, його планом, архітектурними домінантами і їх взаєморозташуванням, характером забудови і її рисами, а також силуети і панорами [6].

Силуети і панорами є надзвичайно важливими з точки зору об'ємно-просторового сприйняття міста. Панорами, як найбільш повні і глибокі види на місцевість, є квінтесенцією комплексного сприйняття архітектурного вигляду міста, оскільки включають в себе найбільш цінним і повним є відображенням видового розкриття пам'яток у середовищі з основних характерних видових точок, зон або фронтів видимості. Все це говорить про важливість питання захисту історичних панорам і силуетів від негативного впливу експансивної містобудівної діяльності, до якого належить поява дисгармонуючих неспівмасштабних об'єктів, нових архітектурних домінант, втрата домінуючої ролі в середовищі історично сформованих ансамблів, нівелювання форм рельєфу, зміни в системі зелених насаджень тощо.

Тема спотворення історичних цінних панорам в теперішній час є одним з найбільш болючих питань в контексті охорони історичного середовища. Значна увага з боку громадськості і міжнародної спільноти, яка приділяється дисгармонійним спорудам в міських панорамах, особливо стосовно об'єктів, що входять до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, як то монастирський річковий ландшафт Києва та історичний центр Львова, є свідченням недостатнього рівня захисту цього компоненту культурної спадщини в українському законодавчому полі.

На нашу думку, проблематика охорони історичних панорам лежить в площині відсутності жорстких обмежень для містобудівних перетворень саме відносно панорам, а не окремих об'єктів культурної спадщини чи територій. Типовою ситуацією при спотворенні історичної панорами є те, що зона формування виду для неї зазвичай охоплює великі території. Це пов'язано з тим, що при огляді панорами з певної видової точки, як виду з великою

шириною (іноді до 10 км і більше) і глибиною, в зону формування виду (територію, що оглядається в межах виду [6]) потрапляють всі території до лінії горизонту.

Вплив нової забудови на панораму визначається її місцезрештуванням відносно точки видового сприйняття (територіальним і висотним), а також власною висотою будівлі. Узагальнено на ближній план панорами потрапляють об'єкти, що розташовані в границях видимого горизонту, також в межі видимості на дальній план потрапляють ті об'єкти, які знаходяться за видимим горизонтом, але мають висоту, яка значно перевищує рівень забудови в межах видимого горизонту.

Відстань до видимого горизонту обчислюється за формулою [12]:

$$S = [(R+h)^2 - R^2]^{1/2},$$

де: R - радіус Землі 6367250 м,

h - висота спостереження над поверхнею.

Якщо точка спостереження знаходиться на висоті людського зросту 1,5-2,0 м, на відкритому просторі відстань до видимого горизонту становитиме біля 5-6 км. З підвищенням точки спостереження збільшується відстань до видимого горизонту, так для висоти точки спостереження 10 м відстань видимого горизонту сягає 12 км.

Дальність видимості об'єктів визначається найбільшою відстанню, на якій спостерігач побачить вершину цього об'єкта на лінії горизонту. При цьому зі збільшенням висоти об'єкта збільшується його дальність видимості. Наприклад, вершина об'єкта висотою 30 м за умови розташування точки спостереження на висоті людського ока на рівній поверхні буде видимою на лінії горизонту на відстані біля 25 км, вершина об'єкта висотою 100 м буде видимою на лінії горизонту на відстані 42 км.

Все це свідчить про те, що поява значних за висотою (більше 100 м) об'єктів навіть на дуже віддалених від точки огляду територіях в межах зони формування видів може призвести до появи нових домінант в силуеті міста і спричинити негативний вплив на цінну історичну панораму.

При цьому стає зрозумілим, що наявність охоронних зон окремих об'єктів культурної спадщини не вирішує в повній мірі питання захисту історичної панорами, оскільки вони є територіально обмеженими і доцільність їх розповсюдження на всі території зони формування видів до лінії видимого горизонту з характерних оглядових точок певної цінної панорами (а в деяких випадках це можуть бути десятки кілометрів міської території, включаючи території поза межами населеного пункту) є сумнівною. Отже, необхідно змінити підхід до захисту історичних панорам через введення їх в законодавче поле як окремого об'єкта, що підлягає охороні.

На нашу думку більш доцільним замість надмірного розширення охоронних зон з встановленням для них відповідних режимів, є охорона самої панорами шляхом надання їй статусу цінного об'єкта культурної спадщини, як окремого виду. Для кожної цінної історичної панорами необхідно буде чітко визначити зону формування видів. Режимом містобудівних перетворень, який розповсюджуватиметься в межах цієї зони формування видів, буде забезпечення висотної переваги в силуеті історичних архітектурних доміант і акцентів на фоні небосхилу, а також недопущення появи дисгармонійних або домінуючих об'єктів, що матимуть негативний вплив або спотворюватимуть панораму, що набула статус цінної і такої, що підлягає охороні. Опрацюванню критеріїв визначення цінності панорам, конкретизації їх пам'яткоохоронного статусу і методологічним засадам віднесення їх до об'єктів культурної спадщини необхідно приділити увагу в подальших дослідженнях.

Література

1. «Рекомендація щодо охорони краси та характеру ландшафтів і місць» (ЮНЕСКО, 1962 р.).
2. Міжнародні засади охорони нерухомої культурної спадщини. – К.: Фенікс, 2008. – 176 с.
3. Хартія по охороні історичних міста і урбанізованих територій (ІКОМОС, Вашингтон, 1987 р.).
4. The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas (ІКОМОС, 2011 р.)
5. Касяненко І.О. Методологічні та правові засади віднесення культурних ландшафтів до об'єктів культурної спадщини / І.О. Косяненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spadshina.com.ua/>
6. Методические рекомендации по исследованию историко- архитектурного наследия в городах Украинской ССР – К.: КиевНИИПградостроительства, 1982. – С. 30.
7. В. Вечерський. Спадщини містобудування України: Теорія і практика історико-містобудівних пам'яткоохоронних досліджень населених місць. – К.: НДІТІАМ, 2003. – С. 63.
8. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 №1805-III, ст. 1.
9. ДБН Б.2.2-2-2008 Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження науково-проектної документації щодо визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування. – К.: ДП «Укрархбудінформ», 2008. – 14 с.

10. Звіряка А.І., Касяненко І.І. Методичні рекомендації щодо визначення ландшафтних об'єктів культурної спадщини (культурних ландшафтів). Проект / Офіційний інформаційний ресурс Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spadshina.org.ua/index.php?sID=17&itemID=335>.
11. Водзинський Є.Є. Охорона ландшафтів як складова збереження культурної спадщини // Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. Вип. 5. – К.: Фенікс, 2010. – С. 301–317.
12. Верюжский Н.А. Мореходная астрономия: Теоретический курс. — М. : РКонсульт, 2006. — 164 с.

Аннотация

Рассмотрены вопросы сохранения исторических панорам как компонента городского культурного ландшафта. Отмечена необходимость смены подходов к охране панорам. Предложено ввести в памятничноохранное законодательное поле панораму как объект культурного наследия.

Ключевые слова: историческая панорама города, культурный ландшафт, сохранение культурного наследия.

Annotation

The questions of preservation of historical panoramas as a component of the urban cultural landscape are considered. Noted the need to change approaches to protection of the panoramas. Offered to enter into the legislative field panorama as an object of cultural heritage.

Keywords: historical panorama of the city, cultural landscape, conservation of cultural heritage.

УДК 726.1

Бачинська О. В.

старший викладач

каф. інформаційних технологій в архітектурі КНУБА

КАРАЇМИ І ЇХ МОЛИТОВНІ БУДИНКИ КЕНАСА

Анотація: в статті розглядається еволюція архітектури караїмських храмів – кенаса.

Ключові слова: кенаса, архітектура, еволюція, стиль.